

Mnoho se dnes uvažuje o poesii proletářské. Jsou lidé, kteří touží uspišiti její příští, kteří by ji rádi vydupali ze země a kteří se domnívají, že nářky nebo kletby jsou nejlepším prostředkem k tomu; zlobí se tedy kvartálně na to, že jí posud není nebo že není taková, jak si ji představovali, nebo že jí není sdostatek.

Čtvrtý stav, uvažují, chystá se k poslední rozhodné bitvě (a ne-li k poslední, tož aspoň předposlední, abychom si opatrně nechali otevřena zadní vrátka). Jest rozhodně důležitý činitel na jevišti světovém, žene útokem, žádá si místa při hostině života, na výsluní, on, který mrzl a hladověl posud v stínu. A proto chce mítí poesii, která by vyslovovala jeho přání, přesvědčení, jistoty, tužby; jeho nenávisť starého světa a řádu, jeho víru v řád nový: lačnost boje i jistotu vítězství. Ale kde je tato nová měšťácká, která se blahosklonně dojímat osudem utištěných, poesie... starého stylu, staré inspirace, starého výrazu a nová jen námětem, tedy konec konců stará filantropie básnická, natřená tentokráte sociálně — nebo cosi opravdu nového, hledajícího nový styl a novou formu, ale nevykrystalovaného posud, cosi, co ještě koktá, ale nemluví a ještě méně zpívá? A kde jest již jasnější a určitější tato nová poesie, co nevidí na ní pozorovatel ke svému úžasu? Že nemá ve své inspiraci naprosto třídního uvědomění, že není naprosto nic programově orientována. Takový modernistický básník poslední chvíle vykřikuje extaticky slávu a chválu inženýrských nebo cestovatelských dobrodružství světových; jest opilý krásou posledních

vymožeností technických nebo průmyslových nebo komunikačních. Celé tělo jeho jako by bylo proměněno v jediný ohromný zrak, v nesmírná kukadla, tykadla nebo ladičky, které se nemohou dosytit nových elektrických výlevů životních. Lesk nového světa, přeměněného ve svém povrchu civilisačním úsilím člověkovým, omamuje takového básníka, který se hlásí svým politickým kredem k proletariátu. Ale *co* liší jeho poesii od poesie jeho buržoasního kolegy? Nezpívá dnes i on slávu veleměst, horečnou tepnu moderních nádraží, celé lesy stožárů tančících na vodní hladině přístavišť? Nebo neprchá i on, a třeba také na aeroplánech, do nejexotičtějších koutů tropických a nezpíjí se tam novou barbarskou krásou nebo novou nepoznanou posud neřestí? Nezpívá i on pionýry civilisace, budující silnice a železnice v tropických pralesích, výboje kapitálu v zemích posud panenských?

Ale kapitál, stroje, dnešní průmyslová a obchodní civilisace, dnešní hospodářský a společenský řád, kterým se inspiruje takový domnělý básník proletářský, nejsou-liž to vpravdě moci, s nimiž bojují jeho čtenáři, kteří je chtějí smést s povrchu zemského? Nežijí-liž z krve dělníkovy? Nestojí-li celá kyklopická stavba dnešní hospodářské, obchodní a průmyslové civilisace na jeho ujařmených plecích? Stroj; budiž, jest snad neutrální v dnešním velikém boji sociálním, ačkoliv se mi to nezdá: bylo by mnohem méně nezaměstnanosti, kdyby všechna práce byla konána jen rukama lidskýma. Ale kapitál? A nejsou všechna tato kouzla moderní civilisace dílem kapitálu? Neslouží mu přímo nebo nepřímo? A nevyklučují přímo ze svých požitků člověka hospodářsky slabého a porobeného? Nesmějí se do jeho zmučené tváře mrazivou ironií své síly, kultem síly a moci, jenž je v nich ztělesněn?

Ale na druhé straně: jak chceš, jak můžeš zakazovati *mladému* umění rozlet, dobrodružnost, dobývačnost nových životních útvarů a rozloh, tvorbu ze smyslu přítomnostního a právě z něho? Což není sám znak mládí ten chvat, ta dychtivost nejsmělejšího a nejvýbojnějšího? Což nemá každé rodící se mladé

248 umění tento stále lačný, nikdy nenasycený zrak? Ty ohromné oči, kterými se zmocňuje světa jako své kořisti, již odnáší v nich nejinak než orel svůj lup v pařátech? Což není právě znakem mladého, rodičího se umění — každého mladého umění — tato bezprostřednost, tato nezakříklost, nerefektivnost? Neuvažovat a nelámat svého rozletu reflexí, úvahou o následcích, o užitečnosti nebo škodlivosti? Tato jednota, která se může zdát a zdá také hyperkulturnímu úpadkovému člověku staré doby barbarskou a surovou: jednota intelektu, citu i pudu?

Domyslíš-li tyto protimluvy, octneš se u kořene dnešní krise básnické. Nikdy nebylo takového rozporu mezi duší a duchem, mezi srdcem a životem, mezi obrazností a intelektem jako dnes. A rozpor tento jest odkazem minulosti: v dnešku vyhrocuje se jen staletý rozkladný proces.

Romantismus odloučil *já* od hromadnosti, subjekt od objektu a zemřel na toto násilí. Žít duší: to jest pýchou svého *já* postaveného proti službě celku. *Já* neslouží, nechce sloužiti ničemu, nýbrž podřadovati všecko pod službu sobě. *Já* nechce užívatí svých sil a darů k tomu, k čemu jsou určeny: aby se orientovalo v životě a nalezlo si v něm své místo a působíště, úděl a úkol, řád a kázeň. Romantismus vyvinul v člověku smysl vnitřní, smysl soběstačnosti a nezávislosti na dějích a osudech vnějších. Není pochyby, že tím obohatil o něco klaviaturu lidské bytosti, ale rozrušil ještě více, přímo osudně její rovnováhu. Vnitřní orgie při vnějškové nevybojnosti a nečinnosti měly za následek obraznost podrytou ve své síle a enervovanou, která obracela příliš často hrot svůj proti sobě. Člověk vyžíval se ve větším a větším zjemňování meditace, která přešla posléze v hypochondrii a misantropii.

Tato kultura nitra, kterou vypracoval v celou metodu romantismus, ale na niž pracovaly již věky minulé, středověké i renesanční, byla vystřídána náhle v průmyslovém a strojovém století devatenáctém kultem hmotného bytu člověka, civilisací hledající jen a jen hmotný blahobyť člověkův, marxismem, historickým materialismem, svádějícím všecku „nadstavbu“ spo-

lečenskou, všecky zjemnělé útvary duševní, všecku kulturu, všecko umění i všecku vědu v boje třídní a přesuny a převraty hospodářské. Veliký otřes, který z toho vyplynul pro staré životní hodnocení a pro starou stylovou hierarchii, to je básnická krise přítomnosti. Proti tichému, vnitřnímu světu postaven brutálně protiklad bezebřehého, do šíře rozestřeného hlučného světa práce, pohybu, hmoty, výboje civilisačního; na zaleklou plachost žijící v stínu vržen útok prudkého žáru slunečního. Poesie a zvláště lyrika byla od kořenů zdramatisována; byla-li dříve kontemplativním zátiším a útočištěm přemítavosti a rozjímavosti, jest nyní bouřlivou dílnou kovářskou, v níž kují se stále nové a nové tvary, které byly právy plynné, výbušné a tekuté podstatě života, vrhané vpřed dynamismem stále se stupňujícím. A výsledek toho? Nejprve nejistota obrysů. Forma se uvolnila jak posud nikdy. Prvky statické jsou zatlačeny na minimum a nejčastěji vůbec potlačeny. Os, kolem nichž se krystalizovala starší poesie, ať to byly osy ideové nebo osy mravu a řádu společenského, většinou již není. Proteovským vírem, hltajícím sebe a ze sebe zase se obrozujícím, vystihne se asi nejlépe ráz nové tvorby básnické.

A přece: Musí býti za vším tímto šíleným letem, za vším tímto proměnlivým beztvarym varem něco, co trvá a zůstává, a teprve to stálé a pevné, co *jest* a se neproměňuje, dává smysl onomu plynutí a míjení. Musí býti něco, čemu říkal Goethe pevný pól v prchavosti jevů. A teprve tam, kde tento korelát jest tušen, kde se v něj věří, kde se po něm touží, teprve tam vzniká vyšší básnický organism, podobenství kosmu i duše zároveň. Teprve tam, kde jest umožněn tento čistě objektivní výhled, může se mluvit o tvorbě básnické, poněvadž tvorba není možna bez tvaru a tvárnosti a tvárnost není možna bez vidoucí tváře. Získati toto vyšší hledisko, které by nebylo odpočinkem a klidem, nýbrž výbojem do čistší a zákonnější sféry, to je, oč usiluje dnes znova tvorba, která si po křečích expresionismu uvědomuje, že borcení a ničení tvarů není ještě boj, že křeč není síla, že není tvorby bez názorové čistoty a průkaznosti. Není náhodné, že

hesla klasicismu přicházejí znova ke cti a více než jindy; není náhodné, že se na jiných stranách připravuje obnova realismu, který vylučuje i zvůli i reflektivní zdůvodňování a dokazování. Touha po objektivitě plní znova tvořivého básníka. Zasnoubiti ve vyšší řád novou formovou logikou ducha a duší, svět a nitro, jev a objekt, civilisaci a kulturu, naléztí mezi nimi vyšší rovnováhu, hle, takové jsou úkoly a perspektivy nové poesie.

Nechuť k sentimentalitě, tak všude patrná, jest nechť k jednostrannosti a zlomkovosti; chceme vystihovati objekt ze všech stran.

To předpokládá však víru, že není nepřeklenutelný rozpor mezi světem a duší, mezi nitrem a civilisací i socialisací života. Vnitřní náboženský vzlet, umění meditace a vnitřního přemítání, oblast vniternosti a duševnosti nezůstává dnes touž, jakou byla v minulých věcích: přetváří se, zesvětštuje se, slí... A civilisačnost i socialisace nejsou jen otázkou přesunu hospodářských sil a hmotné revoluce: stávají se den co den víc a víc věcí nitra a jeho nových ctností. Jaký vnitřní život duševní, když se musil coúte que coúte odlučovati od obecnosti, poněvadž nemohl jí nic dáti? Jaká kultura nitra, když měla podmínkou nespravedlnost a nerovnost společenskou, když musila před ní zavíratí násilně zrak? Jak nepřipustiti do vniterného chrámu žízeň spravedlnosti a rovnosti společenské, ano i ničivý žár revoluční, když plamen jejich jest základem všech ctností osobních? Duše takto v základech proměněná a rozšířená, sentiment takto zobjektivnělý jest možno spojití jedinou klenbou s výboji intelektu i s převraty revolučními i s celou novou přestavbou společenskou, jak jest již neodvolatelným příkazem dneška.

Mluví-li básník hodnoty Claudelovy o svém díle — i když to činí v úvodní a příliš stručné přednášce před recitací úryvků ze svých prací, jako to učinil zde Claudel 30. května 1919 —, buď jist, že neztratíš času, nasloucháš-li co nejpozorněji. Básník nemusí býti a často nebývá také správný interpret nebo kritik svého díla; může souditi o něm křivě a neviděti hodnoty tam, kde jest; může i své dílo podceniti, ale dá-li nám nahlédnouti do svého lidského, uměleckého, myslitelského přesvědčení, do životních jistot, z nichž rostlo, — sám *pohled* ten má již svou hodnotu poznávací. Básník hodný toho jména tvoří do značné míry uvědoměle a methodicky; a zúčtuje-li si tuto metodu před naším zrakem, dílo jeho nabývá tím pro nás větší ještě jasnosti a důslednosti. A to jest i kořist této malé knížky Claudelovy.

Claudelovi jsem zavázán za mnohé, a snažil jsem se již v jedné své přednášce před válkou říci zač. Za to, že mě svým dílem postavil tak důrazně před poznání, že pravé umělecké dílo a zvláště drama má býti podobenstvím vesmíru; za to, že po dlouhých dobách zase první *klenul*: vytvářel kupole. Je to latinec ve své podstatě přes to, že je barbarský anarchista po některých jiných stránkách své bytosti; a člověk musil státi pod kupolí Pantheonu římského, aby pochopil, jak umění stavebné jest latinské a jak latinské jest stejnoměrně laskavé a moudré světlo, které vykrajuje vesmír i organisuje ho: měří, váží, rozlučuje i pojí ve vyšší celek.

Vyznávám tuto svou vděčnost Claudelovi hlasitě i dnes,